

442a12-13 humiditatis dulcedinis; et sapesores qui sunt inter
istos fiunt ex hiis duabus naturis, sicut colores fiunt ex
albo et nigro.
443a8 De odoribus autem apparet quod materia eorum est sapor,
441b19-21 qui fit ex mixtione siccitatis cum humiditate;
443a9-16 apparet enim per inductionem quod omne habens odorem
438b24 habet saporem. Et quia odores sunt de genere vaporum
443a21 fumosorum et per hunc modum defert eos aer,
444a24-25 ideo attribuuntur siccitati et caliditati, que fit ex siccitate
mixta cum humiditate habente saporem, secundum quod habet
saporem. Et testatur quod natura odorabilem est fumosa
hoc, quod multa non habent odorem; et cum appropinquaverint
igni, habebunt odorem. Et per hunc modum
habet proprium in comprehendendo odores per
malaxationes: istud enim instrumentum per suam caliditatem

8 humiditatis <et> L || et] (L²) quia GLP que P² || [sunt] H 9 fiunt (1) fuerunt M || hiis
istis K || colores fiunt] fiunt colores K colores B 11 est] sit BHKMIJ 12 mixtione]
admixture J 15 [et] GHLM || defert] (L²) desunt L differt M 16 <et> ideo HM ||
attribuitur GHKL || caliditati et siccitati GKL || que] Blumberg qui BHKMPIJ quia GL ||
siccitate] humiditate M 17 humiditate] siccitate M || habente] habenti BP habentes G
19 hoc] eo K per hoc M || non habent odorem multa L non habent odorem multa primo G
19-20 [et — et] H et cum appropinquant igni habent odorem et GL et K et cum appropinquaverint
igni habebunt odorem PJ et cum appropinquaverint igitur habebunt odorem et I 21 habet]
(L) habent L² habet homo IJ 22 malaxationes] lassationes H malas actiones KL² assationes L

9 istos] istos sapesores Ω β γ δ ε ζ modum istorum saporum α ista gustabilia η θ || [fiunt
— naturis] θ fiunt ex his duobus saporibus Ω α β γ δ ε ζ η || colores] qui fiunt η θ 11 odo-
ribus autem] modis autem odorum α β γ δ ε ζ η modis autem odorabilem θ || apparet <ex re
eorum> Ω ω 12 cum] et α 13 apparet enim] et ideo apparet Ω || inductionem] scrutationem
Ω ω 14 et quia] nisi quod Ω α β γ ε ζ η θ nisi δ || odores] modi odorum ω 16 siccitati et
caliditati] caliditati et siccitati II || fit] fiunt Ω ω 18 fumosa] natura fumi Ω ω 21 <homo>
habet Ω ω || odores <rerum> Ω ω 22 malaxationes <manus> Ω ω

tatis dulcedinis; sapesores autem medii fiunt ex istis duobus, sicut colores
ex albo et nigro.

De odoribus autem apparet quod natura eorum est sapor, qui fit ex
mixtione siccitatis cum humiditate, quoniam omne habens odorem habet
saporem. Odores autem sunt de genere vaporum fumosorum et per istum
modum defert eos aer. Ideo vero attribuuntur caliditati et siccitati, quia
fiunt ex siccitate mixta cum humiditate habente saporem. Quod autem
natura odorabilem sit fumosa manifestum est ex eo, quod multa non
habent odorem ex propinquitate ignis habebunt odorem. Unde etiam
per malaxationem rerum odorabilem excitantur odores, quia per hoc

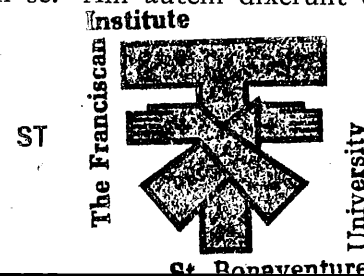
et siccitatem innatum est movere hanc substantiam
a re gustabili. Et ideo apparet quod homo melius
distinguit differentias sensibilibum olfactus quam cetera
animalia; et tamen multa animalia fortius comprehendunt
odores ex remoto. Dictum est igitur de proprietatibus
instrumentorum istorum sensuum. Perficiendus
est igitur sermo in qualitate comprehensionis:
de hoc enim universaliter dictum fuit in libro de Anima.
Dicamus igitur quod opiniones antiquorum in
comprehensione sensibilibum sunt quatuor, quarum
una est opinio dicentium quod forme sensibilibum sunt in
anima et in actu, et quod non acquirit eas ab extrinseco,
et quod forme extrinsece solummodo excitant et faciunt
rememorari illud quod tenet ex eis. Et istud est opinio

24 gustabili <habet> H² || apparet] dicit Aristoteles GL 25 [olfactus] GL 26 tamen] cum
G || <multo> fortius M 27 [igitur] HM ergo G || de] ex K 28 instrumentorum istorum]
instrumentorum istorum B² instrumentorum G instrumentorum ipsorum HKM istorum instru-
mentorum L || [sensuum] H sensibilibum B et sensuum L sensuum H² || <ergo> perficiendus G
29 igitur est H est GL || in] de K 30 fuit] est G 31 [igitur] GL 32 sensuum HK || quo-
rum M 33 opinio est K || [sensibilibum] L || sunt] (M²) est M 34 quod] quia G || acquirunt IJ
35 [quod] M || excitant] excitantur HK 36 illud] istud LM || istud] ista IJ

23 [hanc] Ω ω 25 differentias] in comprehensione differentiarum Ω γ ζ in comprehensione
differentie β δ ε η θ 26 [tamen] Ω ω || animalia] ceterorum animalium Ω β γ δ η 27 odores]
odorem ω || dictum est] diximus Ω α β γ δ ε ζ η declaravimus θ 28 instrumentorum] omnium
ζ || sensuum <et perfecimus sermonem in natura sensibilibum eorum> Ω ω 29 comprehensionis
<eorum> Ω ω 30 dictum fuit] dictum fuit de eo II est γ 32 comprehensione sensibilibum]
qualitate comprehensionis anime sensibilibum eius Ω α β γ δ ε ζ η θ qualitate comprehensionis
sensibilibum eorum ε 33 dicentium] dicentis Ω ω 34 anima [et] Ω ω 35 solummodo]
apud η || excitant] testantur β ζ η 35-36 faciunt rememorari] intelligunt θ 36 quod tenet]
quo indigemus Γ Δ quod tenent η || eis <et istud> II || est] fuit β ε η θ || opinio] in tempore η

movetur pars fumosa odorabilis a gustabili re. Et ideo dicit Aristoteles
quod homo melius distinguit differentias sensibilibum olfactus quam cetera
animalia, licet multa animalia fortius comprehendant odores a remotis.
Quoniam autem dictum est de proprietatibus instrumentorum sensibilibum
vel de sensibilibus, convenit ut dicamus nunc de modo comprehensionis;
quod dictum est universaliter in libro de Anima.

Dicimus igitur quod antiqui in modo comprehensionis sensibilibum
diversificati sunt inter se quatuor modis. Platonici enim dixerunt quod
forme rerum sensibilibum sunt in anima in actu et non veniunt ad eam ab
extrinseco sed intrinsece; tantummodo excitant animam ad rememorandum
de illis quas ipsa habet in se. Alii autem dixerunt quod forme

Platonis, aut fere. Secunda autem est opinio dicentium quod non est in anima aliquod sensibile in actu, sed acquirit ea ab extrinseco. Et isti dividuntur in duo: quidam enim dicunt quod acquisitio formarum extrinsecarum est acquisitio corporalis non spiritualis, scilicet quod esse earum in anima erit secundum dispositionem secundum quam extra animam sunt. Illi autem qui dicunt quod comprehensio rerum extrinsecarum et acquisitio earum est acquisitio spiritualis sunt bipartiti. Quidam enim dicunt quod in comprehensione earum non indigent medio: dicunt enim quod anima comprehendit suum sensibile extrinsecum et movendo se ad ipsum et supponendo se illi. Et isti sunt opinantes visionem esse per radios exeuntes ex oculo ad rem visam. Quidam autem dicunt quod anima recipit

437b12-13

419a20

37 [aut fere] $H L$ || [autem] $G H L$ || opinio est L opinio est opinio $B H K M P$ opinio G
 38 [aliquod] M aliquod M^2 aliquid $I J$ || [in (2)] K 39 acquirit (H) exquirat H^2 || ea] eam K
 40 [enim] K autem M || [quod] P quod P^2 41 corporalis <et> $H K M$ || [scilicet] G || esse] (M^2) erit M 42 [erit] M 42-43 sunt extra animam $H K M$ 43 illi alii M 44 [earum] M earum M^2 44-45 spiritualis acquisitio B 45 sunt] non L non sunt L^2 46 indiget I
 47 quod] quidam de B quidam quod B^2 || extrinsecus B 48 superponendo se $B P I$ supponendo G
 48-49 sunt opinati M opinati sunt H opinantes L 49 ex] ab $G L$ 50 ad] in M || autem] (H^2) enim $G . H$

37 autem — dicentium] est opinio dicentis $\Gamma \Delta \omega$ opinio est Π 38-193ra25 [in anima — dicitur] $\eta < >$ 192rb12 η 38 [in actu] ζ 39 sed] et quod $\Omega \omega$ 40 [quod] Π || acquisitio] sua acquisitio $\Omega \omega$ || extrinsecarum <et perfectio sua per eas> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ extrinsecarum et occultatio sua per eas ζ 41 scilicet] et intentio eius est $\Omega \omega$ 43 illi autem qui] et quidam $\Omega \omega$ 45 spiritualis <non corporalis> ζ || sunt bipartiti] et isti dividuntur in duas $\Omega \omega$ || [dicunt] γ 46 indigent] indiget $\Omega \omega$ 46-47 dicunt enim quod] sed $\Omega \omega$ 47 suum sensibile extrinsecum] sua sensibilia extrinseca $\Omega \omega$ 48 [ad ipsum] β ad ipsa $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || illi] illis $\Omega \omega$ 49 [ex oculo] α 50 quidam autem dicunt] pars autem secunda dicit $\Omega \omega$

sensibiles non sunt in anima in actu, sed acquirit eas ab extrinseco. Et horum quidam dixerunt quod anima acquirit eas secundum illum eundem modum secundum quem sunt in rebus extrinsecis, quoniam earum acquisitio est corporalis et non spiritualis, ut dixerunt; unde voluerunt quod esse earum sit in anima, secundum eandem dispositionem secundum quam sunt in rebus extra animam. Alii autem dixerunt quod acquisitio earum ab anima spiritualis est et non corporalis; et horum quidam dixerunt quod anima non indiget medio sed comprehendit formas extrinsecas movendo se ad ipsas et supponendo se illis. Et isti dicunt visionem fieri per radios exeuntes ab oculo ad rem visam, et non per adventum forme ad oculum. Alii dicunt quod forma movetur ad animam per media; primo

40

45

50

suum sensibile mediantibus mediis: primo enim recipiunt ea media et postea reddunt illud ad sensum communem, et indifferenter sive medium fuerit instrumentum aut corpus extrinsecum.

Dicentes autem quod anima non indiget medio

- 55 habent duas ratiocinationes, ut narravit Aristoteles; quarum una est quod hec, si non reciperent per medium et non moverentur ad sensibilia, non indigerent motu forti apud sentire. Et secunda est quod, si forme venirent ad animam per media, tunc anima non posset recipere ex formis nisi quantum redditur illi. Dicentes vero radios exeuntes ab oculo habent rationes sufficientes. Et fortior earum est hec, quod ponunt in aspectu, scilicet quod cause visionis et eius quod accidit in visione sunt linee radiales,

51 suum] . suum K 51-52 recipiuntur ipsa K 52 et postea] postea autem G || illud] istud L 53 indifferenter] (L^2) indifinitum L || <illud> medium M || instrumenti $H K$ || aut] apud H || extrinsecus K 54 quod autem L || [non] M non M^2 || indiget] (L^2) indigat L 55 rationes $G H K M$ || narravit Aristoteles] vult Aristoteles G Aristoteles vult L 56 hec quod $G L$ quod $H K M$ quod hoc $P I$ || [per] J nisi per $M^2 P^2$ || moveretur L 57 indigent B 58 [et] M || [si] P si P^2 || forme <sensibiles> $G L I J$ || ad] apud $G L$ 59 media] medium J 60 redderetur $G L$ additur J 61-62 et fortior earum] quarum fortior $G L$ 62 hec, quod] et L hoc quod P || [in] $B H K M P$ || aspectu] (P) aspectum B conspectu G aspectui P^1 || quod cause] (P^2) quod esse G quod cause [cause] K quod /// P 63 linee] (P^1) linee et L linee et figure non possunt describi nisi in corpore exeunte ab oculo et radius nos autem dicamus quod visus et quod accidit ei non fit complete nisi per huius (*sic*) lineas et figuram P

51 suum — mediis] sua sensibilia mediante sua receptione mediorum $\Omega \omega$ 52 et postea] donec $\Omega \omega$ || illud] illa $\Omega \omega$ 53 indifferenter] aut γ || fuerit] sit ϵ || aut corpus extrinsecum] corporis extrinseci Π 54 indiget <ex eis> ϵ 55 ratiocinationes] partes $\beta \delta \epsilon \eta \theta$ 56 [quod hec] $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ || non reciperent] reciperet illud Ω reciperet sensibile ω || moveretur] moveretur $\Omega \omega$ 57 indigerent] indigeret anima $\Omega \omega$ || forti <et conatu> $\Omega \alpha$ forti et contentione $\beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$ || sentire <sensibilia> $\Omega \delta \epsilon \zeta \theta$ sentire sensata $\alpha \beta \gamma \eta$ 58 <ratiocinatio> secunda $\Omega \omega$ 59-60 ex formis] formas α 60 redditur illi] reddit illi medium $\Omega \omega$ 61 rationes sufficientes] rationem sufficientem $\Gamma \Delta$ 62 ponunt — scilicet] ponit sciens aspectus $\Omega \alpha \beta \gamma \zeta \eta \theta$ ponunt scientes aspectus $\delta \epsilon$ || cause] causa η 63 in visione] in ea $\Gamma \Delta \omega$ ab ea Π

enim recipiunt | eam media secundum ordinem ipsorum, sive medium fuerit corpus extrinsecum sive instrumentum anime; et postea reddunt eam sensui communi. Dicentes autem quod anima non indiget medio, quia ipsa movetur ad formas, habent duas rationes. Una est quia, si reciperet formas per medium et non moveretur ad ipsam, non indigebit motu forti in sciendo. Alia est quod, si forme venirent ad animam per media, non posset anima recipere de formis nisi quantum redderet ei a medio; ita quod si medium esset magnum, videretur res magna, et si esset parvum, videretur res parva. Qui autem dicunt radios exire ab oculo ad rem visam, habent etiam rationes; et earum fortior est, quoniam visio fit per lineas rectas aut reflexas. Et hii ponunt visionem fieri per

q 41ra

recte aut reflexe aut converse. Et hii quidem ponunt quod visio fit per figuram pyramidalem exeuntem ab oculo et pervenientem ad rem visam. Isti igitur existimaverunt quod iste linee et figure non possunt describi nisi in corpore exeunte ab oculo, et est radius. Nos autem dicimus quod visus et quod accidit ei non fit complete nisi per huiusmodi lineas et pyramidem. Et istud quidem est verum. Sed dicimus quod iste mensura nullum habent subiectum nisi medium diaphanum: hoc enim corpus innatum est recipere formam et colorem hoc modo receptionis. Modo autem dicendum est de impossibilibus contingentibus huic opinioni quod dixit Aristoteles, et faciendum est post. Modo autem dicamus quod qui dicit quod forme sensibilibus sunt existentes in anima in

64 aut (2)] et H || et hii quidem] et hoc quod BK et hii qui L ex hoc quod P 66 [et] GL || igitur] ergo GHL enim M || estimaverunt $BHKLMP$ 67 i° B ille G || [et figure] HM et iste figure M^2 || non possunt describi] describi non possunt [describi] M 68 est radius] / radi/s P in radiis P^2 69 dicamus P || [et] K est M || [ei] G fit complete BP sit complete GK complete fit M 193ra1 huiusmodi] (P^2) huius $BHKLMP$ || pyramidem <complete> K 1-2 [et istud — verum] K est verum BP 3 <per> medium B || diaphanum] (B^2) diffonum B 5 receptionum B receptum $GHLMP$ receptivo KP || [autem] K || est <quod> IJ 6 quod] que $BGHMP$ modo autem dicit *** quem L et quod IJ || dicit LJ 7 [et] IJ || est post] post est post L est primo M est P || [modo autem] L modo B || quod] Aristotelem K 8 [quod] M 8-9 anima in actu] actu in anima H anima et actu L anima M

64 [recte] Π || reflexe aut converse] fracte aut reflexe $\Gamma\Delta\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\eta\theta$ fracte aut rupte Π fracte aut reflexe a motu eius ζ || hii quidem ponunt] hoc quod ponit $\Omega\omega$ 65 pyramidalem] pyramidalem conicalem Ω acutam α sicut pyramidem β medie pyramidis $\gamma\zeta$ acutam pyramidis $\delta\epsilon\eta\theta$ || exeuntem] in lineis exeuntibus ω 66 pervenientem — visam] terminatis in rebus visis $\Omega\omega$ || isti <omnes> $\alpha\delta$ 67 [quod] θ || [iste] $\alpha\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ 67-193ra1 [non — pyramidem] ϵ 67 <que imprimuntur in visione> non possunt $\Omega\alpha$ que fiunt in visione non possunt $\beta\delta$ que dantur in visione non possunt $\gamma\zeta$ que describuntur in visione non possunt $\eta\theta$ 69 complete] completa datio causarum eius $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\zeta\eta\theta$ 193ra1 huiusmodi] existimandum istas $\Omega\beta\gamma\delta\zeta\eta\theta$ existimandum ad $\alpha\theta$ || pyramidem] figuram pyramidalem $\Omega\alpha$ figuras pyramidales $\beta\gamma\delta\zeta\eta\theta$ 2 [iste] γ 3 habent <deferens neque> $\Omega\omega$ || medium <scilicet corpus> $\Omega\omega$ 4 formam] lucem $\Omega\omega$ 5 dicendum] numerandum $\Omega\omega$ 6 dixit] numeravit $\Omega\omega$ 7 faciendum est post] redeamus illuc ubi fuimus $\Omega\omega$ 8 dicit] opinatus est $\Omega\omega$

figuram pyramidalem, exeuntem ab oculo et pervenientem ad rem visam, 65 estimantes quod ille linee et figure non possunt esse nisi in corpore 67 exeunte ab oculo, quod est radius. Nos autem dicimus quod verum est 69 quod visio non completur nisi per huiusmodi lineas et figuram; sed subiectum earum non est nisi medium dyaphonum, quod est innatum recipere formam coloris hoc modo receptionis. Prima autem opinio sic 5

actu et quod non indigent extrinsecis sensibilibus nisi ad 10 rememorationem, falsum dicit, quoniam, si iste forme essent in ea actu, tunc non indigerent formis extrinsecis in sciendo eas; et tunc necesse esset ut sciret sensibilia antequam sentiret ea extrinsecus; et etiam, si ita esset, essent instrumenta vana et otiosa. Natura autem nichil facit 15 otiose. Sermo autem dicentium quod forme sensibilibus imprimuntur in anima impressione corporali destruitur per hoc, quod anima recipit formas contrariorum insimul. Et hoc non tantum invenitur in anima sed in mediis: apparet enim quod per eandem partem aëris recipit 20 videns contraria, album et nigrum. Et hoc etiam,

9 indiget $HKMP$ || sensibus L 10 rememorationem] (H^2) rememorationem BHK || falsum] factum KM || dicit] est $BHKMPIJ$ || quoniam] quia GL 11 tunc] sic HM || indigeret $HKMP$ indigent L || sciendo] sentiendo $GLIJ$ 12 eas <vel sciendo> G || <non> necesse J || [esset] L esset L^2 || scirent B sentirent G sentiret vel sentiet L sciret [ea] M sentiret vel sciret L^2 sentiret IJ 13 sentirent B sciret H 14 essent — otiosa] tunc instrumenta essent otiosa et superflua $BHKPI$ otiosa et superflua M || natura autem] nam natura H natura enim K 16 pressione L 17 [formas] GL formas L^3 || contrariorum] (L^3) contrariorum B contraria GL rerum contrarias HKM 18 invenitur] videtur GL 19 [aëris] L 20 <scilicet> album IJ || <per> hoc M

10 rememorationem <et excitationem solum> $\Omega\omega$ || falsum <eius> $\Omega\omega$ || dicit] demonstrabitur $\Omega\omega$ 11 ea] eis ϵ anima θ || <in> actu $\Omega\omega$ || formis <lucis> $\gamma\zeta$ 11-12 sciendo eas] perveniendo ad scientiam earum $\Omega\omega$ 12 [necesse esset ut] $\Omega\omega$ || sensibilia <eius> $\Omega\omega$ 13 ea extrinsecus] res extrinsecas, et quando voluerit sentire aliquod sensibile, iaciet in illud suum radium per se et comprehendet illud $\Omega\beta\gamma\epsilon\eta\theta$ res extrinsecas, et quando voluerit sentire aliquod sensibile, iaciet in illud suos radios per se et comprehendet illud $\alpha\delta\zeta$ || esset] essent res $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta$ essent iste res θ 14 essent <ista> $\Omega\alpha\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ || vana et otiosa] vana $\alpha\theta$ otiosa et vana $\beta\gamma\delta\zeta\eta$ otiosa et istud vanum est ϵ 14-15 [natura — otiose] θ 15 otiose] vanum $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta$ || sermo autem dicentium] illi autem qui dicunt $\Omega\omega$ || [quod] Π 16 destruitur] demonstratur falsum suum $\Omega\omega$ 17 formas] formam $\beta\theta$ 18 insimul <et istud est impossibile in corporibus> $\Omega\omega$ || sed <etiam> $\Omega\omega$ 19 [quod] $\alpha\beta\gamma$ || aëris <non> ζ 20 contraria] colores contrarios insimul quando aspicit duo, unum eorum $\Gamma\Delta\beta\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ colores contrarios quando aspicit duo, unum Π colores contrarios insimul quando affert duo, unum α colores contrarios quando intelligunt duo, unum eorum γ || <aliud> nigrum $\Omega\beta\gamma\delta\zeta\eta\theta$ unum nigrum $\alpha\epsilon$

10 destruitur, quoniam, si forme sensibiles essent in anima in actu, non indigeret formis extrinsecis ad sciendum eas. Posset ergo scire sensibilia que sunt extra, antequam senciret ea extrinsecus. Secunda opinio sic 15 destruitur: si anima recipit formas rerum¹ sensibilibus receptione corporali, duo contraria simul erunt in eodem, quia recipit formas contrariorum simul; quod non solum invenitur in anima, sed etiam in medio. 19 Per eandem enim partem corporis videtur album et nigrum. Amplius si

¹ rerum *Fobes* iterum 2

quod videtur, quod maxima corpora comprehenduntur a visu per pupillam, licet sit ita parva adeo quod comprehendit medietatem sphere mundi, est signum quod non existunt colores in ea secundum existentiam corporalem, sed spirituaalem. Et ideo dicitur quod isti sensus non comprehendunt intentiones sensibilibum nisi abstractas a materia: non enim apprehendunt intentionem coloris nisi abstractam a materia; et similiter olfactus et saporis et alii sensus sensibilibum aliorum. Et cum declaratum est hanc comprehensionem esse spirituaalem, dicamus negantibus sensus comprehendere per medium quod intentiones quas anima comprehendit spiritualiter, quedam sunt universales, scilicet intelligibilia, et quedam particulares, scilicet sensibilia. Et isti

21 [quod (1)] *K* quod maxime *M* || quod (2)] (*P*²) per *P* || corporum *G* || [*a*] *P* 22 ita sit *G* ita est *L* || [*adeo*] *H K M* adeo quidem *G* adeo que *L* 22-23 comprehendit medietatem] comprehenduntur etiam *M* 23 <et> est *G* || [*non*] *B* 24 <non> secundum *B* || existentiam] $\Omega \omega$ extensionem *B G H K L M P I J* 25 dicit *H* || iste *M* || comprehendit *M* 26 sensibilibum] insensibilibum *G* || abstractis *G* 27-28 [*non* — materia] *M* 27 comprehendit *B H K P* comprehendunt *G L* || abstractum *G* abstracta *H* 28 olfacti et *B K P* olfactus *G* || [*alii sensus sensibilibum*] *B H K M P I J* 29 et] quia *G L* 30 dicemus *B I J* || sensus negantibus *B P² I J* // negantibus *P* 30-31 per medium comprehendere *M* 32 spiritualiter] spirituales *G L* || [scilicet] *K* || intellecta *B M P²* intellectas *H* intellectiva *K P* 33 [et (1)] *K* || particulares] (*P*²) particularia *B* parti *K* particular// *P*

21 [quod videtur] $\Omega \omega$ 22 [ita] $\Omega \omega$ 23 existunt] accidunt $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \theta$ 24 colores <et consequentia eorum> $\Omega \omega$ || sed <existentiam> $\Omega \omega$ 25 dicitur] dicimus $\Omega \omega$ || [quod] $\Omega \omega$ || isti] omnes ω 27 [*non*] $\Omega \omega$ || enim apprehendunt] apprehendunt enim Ω apprehendit enim ω 27-28 [coloris — similiter] β 27 [nisi] $\Omega \omega$ 28 similiter] in ea ζ || olfactus — sensus] apprehendit intentionem olfactibilis et gustabilis $\Omega \omega$ || sensibilibum] sensuum $\alpha \delta \eta$ 30 dicamus] dicatur Π 31 medium] media $\alpha \theta$ || [comprehendit] γ 32 spiritualiter] comprehensione spirituali $\Omega \omega$ || universales] particulares Π || intelligibilia] sensibilia Π 33 particulares] universales Π || sensibilia] intelligibilia Π

colores essent in anima secundum existentiam corporalem, et non spirituaalem, nunquam per pupillam, que est ita parva, comprehenderemus medietatem spere celestis, que est ita magna. Oportet igitur ut sensus non comprehendant formas sensibilibum nisi abstractas a materia. Visus enim non recipit colorem, sed intencionem eius abstractam a materia; et similiter est de odore et sapore et aliis sensibilibus. Postquam igitur declaratum est quod comprehensio rerum sensibilibum a virtute sensitiva est spiritualis, conveniens est ut destruamus opinionem que dicit hanc virtutem non comprehendere per medium. Dicimus igitur quod rerum que comprehenduntur ab anima spiritualiter quedam sunt universales, et iste comprehenduntur per intellectum; et quedam particulares, et ille com-

duo modi intentionum aut comprehenduntur ab anima uno modo modorum spiritualium aut ambobus. Et si esset uno modo, tunc intentiones universales et particulares essent eodem, quod est impossibile. Comprehendit igitur intentiones universales uno modo et particulares alio modo. Universales autem comprehendit comprehensione non communicante cum materia omnino, et ideo non indigent medio. Particulares vero comprehendit per res convenientes rebus particularibus, scilicet per media. Et si hoc non esset, tunc intentiones comprehense essent universales, non particulares. Et esse formarum in mediis est modo medio inter spirituale et corporale: forme enim extra animam habent

34 duo — autem comprehenduntur *G* autem comprehenduntur modi intentionum duo *L* 35 [modo] *G L* || spiritualium modorum *M* quatuor spiritualium *H* || ambobus] ///obus *P* duobus *P²* 36 [et (1)] *L* sed *B K P J* || essent *I J* || <hoc> uno *G L* || intentiones universales tunc *L* tunc intellectuales universales *G* tunc intentiones spirituales universales *M* 37 eodem] idem *G* || impossibile est *B* || comprehendendum *L* 38 igitur] ergo *G* || universales intentiones *G* universales *H* 39 comprehenduntur *H M* comprehendunt *L* 40 [*non*] *M* 42 rebus <spiritualibus> *M* 43 [scilicet] *P* 44 <et> non *H K* 45 et] et quasi *B P I* quia dicimus quod *G L* et quod *H K M* || formas *H* || in mediis est] est in medio *G L* || modo medio] medio modo *H L² J* modo *L* 46 spirituaalem et corporalem *B G M P* corporalem et spirituaalem *H K* || <patet> forme *M* || enim] autem *G L* || habent] (*L*³) habet *L*

34 intentionum aut comprehenduntur] intentionum non absolvuntur de illo quod aut comprehenduntur $\Omega \gamma \epsilon \zeta$ intentionis non absolvuntur de illo quod aut comprehenduntur α intentionum non absolvuntur de illo quod aut $\beta \delta \eta \theta$ || [*ab anima*] θ 35 [modorum spiritualium] $\Pi \gamma$ 35-36 [aut — modo] γ 36 esset] essent α 36-37 universales et particulares] particulares et universales ζ 37 essent eodem] essent unus modus Ω ex eadem $\alpha \gamma \delta \epsilon$ || impossibile <et cum sit res ita> $\Gamma \Delta \omega$ impossibile et cum sit istud ita Π 38 [igitur] $\Omega \omega$ 38-39 [uno — autem] $\beta \theta$ 39 universales autem] intentiones autem universales $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ 41 [*non*] γ || indigent] indiget in eis $\Omega \omega$ || medio] mediis ζ || particulares vero] intentiones vero particulares $\Omega \omega$ 43 [per] $\Omega \omega$ 44 [comprehense] θ || non] ad ϵ 45 formarum] forme Π || modo] illo modo ζ 46 corporale] comprehensibile α || forme enim] esse enim formarum $\Omega \omega$ 46-47 habent esse] est $\Omega \omega$

prehenduntur per sensum. Et quia universale non potest esse particulare, necesse est ut isti duo modi comprehendendi intenciones rerum universalium et rerum particularium sint diversi: nam universale comprehenditur per intellectum et particulare per sensum. Et quia comprehensio rerum universalium nullo modo communicat cum materia, ideo huiusmodi comprehensio non indiget medio. Comprehensio autem rerum particularium, quia communicat cum materia, necesse est ut fiat per medium: nam si hoc non esset, intenciones comprehense essent universales et non particulares. Forme igitur quas virtus sensitiva comprehendit, habent in rebus extrinsecis, in quibus sunt, purum esse corporale; et in anima,

sensus communis, extenderetur ad res visas, tunc non indigeret
retibus oculi, neque esset quod, quando destrueretur
aliquod rete, quod ista virtus corrumpetur. Et etiam si
anima extenderetur donec occurreret sensibili, tunc eodem
modo comprehenderet omnia visa propinqua et remota.
Et universaliter dicentes radios exire ab oculo non
possunt fugere duo: aut ponere istos radios esse
corporales aut non. Sed si corporales, continget ut visio
sit in tempore, et maxime quando res visa fuerit remota
(declaratum est enim quod omne corpus motum
movetur in tempore), et intelligere corpus exire
a pupilla, deinde dilatari quousque superponatur medietati
celi, quod est impossibile. Et etiam anima visibilis

446a29-30

193rb1 communis] (L^2) rationis L || extendetur L || tunc non indigeret HM non tunc indigent G
2 retibus] rebus L || neque] nec P || esset] esse necessarium G || [quod] H 3 rete] (L^2) recte
 L || [quod] K || virtus ista HKM || corrumpetur L 4 sensibili] ($?G^2$) sensibiliter G ||
[tunc] G tunc G^2 5 modo] (M^2) medio M || comprehendunt L comprehendet J 7 duo] a
duobus J 8 corporales (1)] (M^2) equales M || contingit $G HKLM$ || visio] rei visio HKL^2
visio L 9 tempore] corpore K || visa res B || mota K 10 enim est M || [omne] $G L$ 11 move-
tur] (P^2) movet G movet P || [in tempore] L || et <etiam> $B I J$ || intelligere] intelligunt $G HK I J$
intelligit L intelligitur M 12 [a] K || dilatari] dilatatur G || supponatur $G HK L$ 13 celi
[<oculi>] L || impossibile est B || visibilis] (L^2) sensibilis L

193rb1 communis <esset ille qui> $\Omega\omega$ || visas] donec eas sentiret $\Omega\beta\gamma\delta\epsilon\eta\theta$ donec eas
comprehenderet $\alpha\zeta$ 2 oculi] que sunt in oculo, scilicet tabulatis Ω que sunt in oculo,
scilicet velis ω || neque <necesse> $\Omega\omega$ || destrueretur] corrumpetur γ 3 [quod]
 $\Omega\omega$ 4 [extenderetur donec occurreret] γ 5 propinqua et remota] remota ab eis et
propinqua $\Gamma\Delta\beta\gamma\delta\epsilon\eta\theta$ remota et propinqua Π remota et propinqua eis $\alpha\zeta$ 7 possunt
fugere duo] possunt fugere unum duorum $\Gamma\Delta\omega$ comprehendunt illud unum duorum Π
8 corporales (1)] ponit eos esse corpora $\Omega\omega$ || non] ponere eos esse radios luminosos non corpora
 $\Omega\beta\gamma\delta\epsilon\eta\theta$ ponere eos esse radios aut non corpora α || si corporales] ponit eos esse corpora
 $\Omega\omega$ || visio <rerum> $\Omega\omega$ 9 res visa] a re visa $\alpha\delta$ 10 [corpus] $\Omega\omega$ 11-13 [et — impossibile]
 $\Pi\beta$ 11 et <etiam> $\Gamma\Delta\alpha\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ 12 pupilla] primo $\eta\theta$ || superponatur medietati]
coniungatur pari suo super medietatem $\alpha\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ 13 [quod] $\Omega\omega$

radii exeuntes medio neque luce. Amplius eciam non indigeret oculus
retibus suis, neque destrueretur visus quando accideret lesio in aliquo
suorum recium. Rursus si anima extenderetur donec occurreret rei
sensibili, eodem modo comprehenderet propinqua et remota. Univer-
saliter autem dicimus quod qui ponunt radios exire ab oculo, necesse
habent ponere ipsos esse corporales aut non corporales; quod si posuerint
ipsos esse corporales, necessario oportebit ut concedant quod visio fiat
in tempore; videlicet ut res magis remota videatur in maiori tempore,
et minus remota in minori, quoniam probatum est quod omne corpus
motum movetur in tempore. Oporteret eciam quod corpus quod egre-
ditur a pupilla dilataretur, quousque supponeretur medietati celi, quod
est impossibile. Amplius si corpus exit ab oculo, deferens secum virtutem

193rb

5

10

193rb

193rb

debet esse ordinata in hoc corpore, et nullum corpus in
15 animali est subiectum anime nisi calor naturalis. Et si
calor naturalis separaretur ab oculo, statim infrigidaretur
et adnichilaretur. Et si illud quod exit ab oculo sit
lux, non corpus, tunc non possemus dicere quod anima est
posita in illa luce: subiectum enim anime est substantia,
20 non accidens. Et cum anima non fuerit posita in illa luce
sed intra oculum, quomodo igitur comprehendit sensibilia,
cum non tangit ea? Omnis enim actio et passio fit
per contactum aut per medium aut sine medio.

14 corpore] corpore exeunte G 15 color GK 16 color GK || separatur BL separatur
 HM 17 exit] est G || ab] ex G || [$<non>$] sit G 18 non possemus] nisi possemus G non
possumus L 19 luce illa H 19-21 subiectum — accidens — in illa luce sed] (L^2) subiectum
— ab oculis — in illa luce sed G subiectum — accidens — nisi L sed M 21 intra] intus M inter
 H || igitur] ergo $G HM$ || apprehendit L 22 tangat GM || et passio] aut G in passione HK
aut passio L vel passio in passione M 23 tactum HKM contactum et hoc I contactum
et hic J

14 ordinata] ligata ω 15 est <quod est> $\Omega\beta\gamma\delta\epsilon\eta\theta$ 16 [calor naturalis] $\Omega\omega$ || [ab
oculo] Π || infrigidaretur] separaretur $\alpha\beta\gamma\eta\theta$ corrumpetur $\delta\epsilon$ 17 [et adnichilaretur] Π
19 posita] ligata ω || [luce] Π 20 cum] ita $\beta\gamma\delta\epsilon\eta\theta$ || fuerit] erit $\beta\gamma\delta\epsilon\eta\theta$ 21 sed
<posita fuerit> $\Omega\alpha\zeta$ sed posita erit $\beta\gamma\delta\epsilon\eta\theta$ || quomodo] quo δ 23 contactum <et movere
medium motum postremum est per contactum; et non fugit per necessitatem ut accadat instrumento
istius virtutis cum suo sensibili quod unum sit movens et aliud motum> $\Gamma\Delta$ contactum et movere
medium motum postremum est per contactum; et non fugit per necessitatem ut accadat instrumento
istius virtutis suo sensibili quod unum sit movens et aliud motum $\Pi\delta\theta$ contactum et movere me-
dium motum postremum est per contactum; et non fugit per necessitatem ut accadat instrumento
istius virtutis in comprehensione sensibilibum quod unum sit movens et aliud motum α contactum
et pervenire medium ad motum postremum est per contactum; et non fugit per necessitatem ut
accadat instrumento istius virtutis suo sensibili quod unum sit movens et aliud motum β contactum
et pervenire medium ad motum postremum est per contactum; et non fugit per necessitatem ut
accadat instrumento virtutis in comprehensione sensibilibum quod unum sit movens et aliud motum γ
contactum et movere medium motum postremum est per contactum; et non fugit per necessitatem ut
accadat instrumento istius virtutis in comprehensione sui sensibilis quod unum sit movens et aliud
motum ϵ contactum et pervenire medium ad motum postremum est per contactum; et non fugit per
necessitatem ut accadat isti instrumento suo sensibili quod unum sit movens et aliud motum η
23-25 [aut per — contactum] $\Omega\omega$

visivam, quousque occurrat rei visibili, oportet quod illud corpus sit
15 calor naturalis, quoniam nullum corpus est subiectum anime nisi calor
naturalis; et si calor naturalis egrederetur ab oculo, necessario infrigida-
retur oculus et periret in eo virtus visiva. Quod si dixerint illud quod
egreditur ab oculo non esse corpus sed lucem, oportebit eo concedere quod
anima non sit posita in luce illa, eo quod subiectum anime oportet esse
20 substantiam et non accidens. Et cum anima non sit in luce illa sed in
oculo, non poterit comprehendere sensibilia, que sunt extra, quia nulla
actio aut passio fit nisi per contactum, et hoc aut cum medio aut sine

Si per medium, necesse est primo moveri medium per contactum; et necesse est, si posuerimus quod illud quod exit ab oculo est lux, dicere medium esse; et si non, non perveniret motus sensibilis ad sensum. Et nulla differentia esset inter hunc sermonem et sermonem dicentem quod visio completur per medium et lucem: lux enim apud nos non est in ipso oculo sed ex extrinseco. Sed hoc non dicunt. Et si dicerent hoc, contingeret eis videre in obscuro. Et fecit eos errare hoc, quod viderunt istum spiritum per quem fit visio convenientem luci; quapropter opinati sunt ipsum esse lucem, credendo quod lux est corpus. Galienus autem in tantum applicabatur errori quod existimavit aërem esse sentientem.

Et cum declaratum est quomodo comprehendit anima

24 si] sed L || medium primo moveri L medium primo motum G ut primo moveatur medium $H K$ ut moveatur medium M 25 tactum $H K M$ || et [$<si>$] B et sic $I J$ || ponimus G || istud $G M$ 26 esse; et si] et non posuerint et si L esse et etiam sine quo L^2 27 [non] $B G H K M P$ || perveniret] (L^2) pervenerit $G L$ 27-28 esset differentia G differentia est L 30 non est] (L^2) non H neque L || [in] J || [ex] $G H K L$ ab M 31 dicerent] dixerint $G L$ || continget G contingit L non contingeret $M P$ 32 facit H faceret K || hoc, quod] hoc quod non $B L^2 J$ quod non G in hoc quod $H K M$ quoniam non L hoc quod [non] P || vident $G L$ viderent K || ipsum M 33 [spiritum] M || quem] quod M || conveniens M || <lucem> luci L 34 [ipsum] B 35 [lux] K || [$<et>$] corpus L || autem] enim $K M$ || [in tantum] L || applicabitur G applicabat H 36 quod] (L^2) et $K L$ || existimavit] estimavit $B G H K L M P$ || aërem esse sentientem] (B) sentientem errorem esse L [errorem] aërem esse sentientem M aërem esse sustinentem B_2 sentientem aërem esse L^2 37 et cum] et cum hoc K sicut P || quomodo] quando H || [comprehendit] P comprehendit P^2

26 lux] lux non corpus $\Gamma \Delta \alpha \beta \delta \epsilon \theta$ non corpus Π lux et non corpus $\gamma \eta$ || dicere <per> $\Omega \omega$ || [non] $\beta \gamma$ 27 perveniret <per necessitatem> $\Omega \alpha \beta \gamma \epsilon \eta \theta$ || [differentia] Π 28 esset <per necessitatem> $\Omega \omega$ || et <nostrum> $\Omega \omega$ 29 lux enim] nisi quod lux $\Omega \omega$ 31 dicerent] diceremus η 32 fecit eos errare] error eorum est ω 33 luci] rei Ω 35 errori <in ista re> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta$ errori in ista θ

medio. Et cum fit per medium, necesse est primo moveri medium per contactum. Rursus si illud quod egreditur ab oculo est lux (lux autem non potest esse nisi in corpore dyaphono), sequitur ex dicto eorum quod visio non completur nisi per medium et lucem. Lux enim, quantum ad presentem intencionem, non est in oculo sed extrinsecus; sed hoc non dicunt. Quod si dicerent, contingeret eis videre in obscuro. Erraverunt autem, quia viderunt spiritum visibilem esse convenientem luci: propter quod opinati sunt ipsum esse lucem, credendo quod lux sit corpus. Galienus autem intantum applicabatur huic errori quod estimavit aërem sentire.

Postquam ergo declaratum est sermone universali quomodo anima

sermone universali, consyderemus quomodo ordinatur ista comprehensio per medium in tribus sensibus.

40 Dicamus igitur quod aër mediante luce recipit prius formas rerum, deinde reddit eas reti extrinseco, et rete extrinsecum reddit eas aliis retibus, quousque motus perveniat ad ultimum rete, post quod est sensus communis. Et in medio istorum retium comprehendit rete 45 grandinosum formam rei; et est quasi speculum medium inter naturam aëris et naturam aque. Et ideo recipit formas ex aëre, quia est quasi speculum, et reddit eas aque, quia natura eius est communis inter has duas naturas. Et aqua, de qua dicit Aristoteles quod est post humorem grandinosum, 50 est illa quam vocat Galienus vitreum. Et ista pars

38 [quomodo ordinatur] L quando ordinatur H quomodo ordinetur $K L^2$ 39 sensibus <iam dictis> L 40 igitur] ergo G 41 reddit eas] redit H 42 retibus] motibus $I J$ 43 post] per L || [quod] P quod P^2 || communis sensus G sensus L 44 [et] $B P$ et P^2 45 forma G || rerum $H M$ || [quasi] G quod L quoddam L^2 46 aque naturam M 47 [quasi] G 48 commune $H M$ communis [si materia] aëris L || has] istas M || naturas <aëris> L 49 aquam $H K L M$ || qua] aqua $H L$ || quod] que $G L$ || [est] $H K M$ || [grandinosum] G 50 [est] L [et] est B || illam quam L quod H || Galienus vocat $G H K M P$ || vitreum <intrinsecum> H

38 consyderemus] res α || ordinatur] ligatur γ 39 comprehensio] observatio θ || per <quodque> $\Gamma \Delta \omega$ || sensibus <qui comprehendunt per medium> $\Omega \delta$ sensibus qui comprehendunt per media α sensibus qui comprehendunt per medium $\beta \gamma \eta \theta$ sensibus qui comprehendunt per media ϵ 41 [formas] γ formam $\alpha \beta \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || rerum] corporum Π 41-42 [rete extrinsecum] $\beta \gamma$ rete ultimum ϵ 42 [reddit] γ et post β 42-43 [eas — rete] γ 43 sensus communis] sensus communis et comprehendit formam rei $\Omega \alpha \beta \delta \epsilon \zeta \eta$ in sensu communi et comprehendit formam rei γ sensus communis et comprehenditur res θ 44 comprehendit] est $\Omega \omega$ 45 [formam rei] $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$ aquosum ϵ 45-47 [medium — speculum] Π 46 ideo <est quod> $\delta \eta \theta$ || formas] formam θ 48 eius] eorum γ 50 [vitreum] η humorem vitreum ut opinor $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \zeta$ humorem vitreum ut mihi videtur $\epsilon \theta$ humorem ut opinor η || ista pars] istud tabulatum Ω istud velum ω

sensitiva comprehendit sua sensibilia, declaremus nunc sermone particulari quomodo illa comprehensio fiat per medium in tribus sensibus.

40 Et primo declarabimus hoc de visu. Dicimus igitur quod aër mediante luce prius recipit formas rerum, deinde reddit eas extrinseco reti oculi. Et rete extrinsecum reddit eas aliis humoribus et retibus per ordinem, quousque perveniat ad ultimum rethe, post quod est sensus communis. 45 Et in medio istorum recium est humor cristallinus, qui comprehendit eas, quasi speculum medium inter naturam aëris et aque, que est post ipsum. Et hec aqua, de qua dicit Aristoteles quod ipsa est post humorem cristallinum, est² illa quam Galienus vocat humorem vitreum. Idcirco autem

¹ mediante *Fobes* medium Ω

² est *Fobes* et Ω

est postrema partium oculi et per illam aspiciat sensus communis formam. Et cum sensus communis recipit formam, reddit eam informanti, et est virtus ymaginabilis; et tunc recipiet eam informans receptione magis spirituali; et tunc illa forma erit in tertio ordine. Forme igitur habent tres ordines, quorum unus est corporalis, et secundus est in sensu communi et est spiritualis; tertius autem est in virtute ymaginativa et est magis spiritualis. Et quia est magis spiritualis quam in sensu communi, non indiget virtus ymaginativa in faciendo eam presentem presentia sensibilis rei extra; econtrario

51 postrema <pars> GL || oculi partium L || [per] H per H^2 52 formas HKM || receperit BMP ceperit HK 53 formam] (M^2) formas M || reddet BKP || <virtuti> informanti HK virtutem informanti M || virtus ymaginativa GL ymaginabilis virtus M 54 [et] L || recipit GL || informans] in formis G || magis <quam> L 55 in tertio] (P^1) intentio P 56 igitur] ergo G 57 [et] <est>] secundus est L || [in] L || sensu communi] ?natura communi L sensum commune L^2 59 [et — spiritualis] B || quam <in sensu communi ideo> G^2 60 indiget] eget M 60-61 in faciendo eam presentem] in faciendo presentem eam B faciente eas presentes neque GL in presentem faciendo eam H in presente faciendo ipsam K represente faciendo eam in M iam in presente faciendo eam P 61 presentia] presentiam M || rei sensibilis G || econtrario] ($L^2 P^1$) econverso BKL^2IJ et contra L contrario P

51 postrema] postremum $\Omega\omega$ || partium] tabulatorum $\Gamma\Delta$ tabulati Π velorum ω 52-53 [et — formam] θ 53 formam] eam $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta$ 54 [eam] $\alpha\beta$ || magis] maxime Π 55 ordine <spiritualis> $\Omega\delta\zeta\eta$ ordine spiritualium $\alpha\beta\gamma\epsilon\theta$ 55-56 forme igitur habent] forma igitur habet hic $\Omega\alpha\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ forme igitur habent hic β 56 quorum unus] ordo primus $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\zeta\eta\theta$ ordo unus ϵ 57 et secundus] tunc sequitur eum ordo qui $\Omega\gamma\epsilon\zeta\eta\theta$ tunc sequitur eos ordo qui $\alpha\beta$ tunc sequitur semper eos ordo qui δ 58-59 [tertius — quam] α 58 magis] maxime Π 59-60 in sensu communi] communis in sensu α 60 [non] Ω || virtus ymaginativa] virtute ymaginativa ϵ 61 [eam] γ || extra] in sensu β 61-62 econtrario dispositioni] dispositio econtrario $\alpha\gamma\delta\epsilon$ dispositio econtrario dispositioni β

recipit eas ab aëre et reddit eas aque, quoniam natura eius est medium inter naturas illarum duarum rerum. Et ista aqua, que coniuncta est reti posteriori, est postrema parcium oculi et per eam recipit sensus communis formas venientes ad ipsum ab extrinseco; quas cum receperit, mandat eas virtuti ymaginative et virtus ymaginativa recipit eas receptione magis spirituali quam receperit eas sensus communis. Unde sunt tres ordines huiusmodi formarum, quorum unus est corporalis et secundus est spiritualis in sensu communi et tertius est ad hoc magis spiritualis in virtute ymaginativa, et propter maiorem spiritualitatem istius virtutis non indiget ipsa presencia rei sensibilis extrinsece ad habendum presentem formam quam recipit. Immo abeuntibus rebus sensibilibus remanent in

dispositioni in virtute sensus. Informans autem non aspiciat illam formam et abstrahit intentionem eius nisi post maximam quietem et intuitionem magnam. 65 Et ordines istius forme in istis virtutibus sunt, sicut dicit Aristoteles, quasi homo acciperet speculum habens duas facies et aspiceret in alteram duarum facierum et posuerit secundam faciem in directo aque. Continget enim tunc ut forma aspicientis signetur in speculo, deinde de speculo signabitur in aqua. Si igitur aliquis inspexerit faciem speculi, scilicet faciem que est in directo aque, videbit illam eandem formam descriptam secundo

62 dispositioni] (P^2) depositioni K disponi P || informans] in formas G quia communi natura in formas G^2 63 [et] K || <non> abstrahit B^2 || nisi <prius> L 64 intuitionem] intensionem G intensionem HK || magnam] cum magna L e magna L^2 65 forme [et] L || dixit MP 66 quasi] quod L 67 altera G || duarum] illarum duarum $BPIJ$ dictarum G 68 posuerit] poneret H || secundam faciem] (M^1) secundum formam M || contingeret HKM contingit IJ 69 [enim] GL || tunc ut forma aspicientis] ut forma [aque] aspicientis tunc M || significetur K || speculo <primo> G 193va1 de speculo sign[et] abitur in aqua G signabitur in aqua de speculo L || aliquis igitur inspexerit M ergo aliquis inspexerit G igitur inspectus L igitur inspexerit L^1 igitur inspexerit aliquis L^2 2 faciem (2)] (B^2) facie B || [et] <deserto>] directo M 3 descriptam <in directo aque> K

63 abstrahit intentionem eius] abstrahit intentionem eius et similitudinem eius $\Gamma\Delta\alpha$ abstrahit similitudinem eius et intentionem eius Π excitatus est ab intentione et similitudine eius $\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ 64 [maximam] Π || intuitionem magnam] conatum magnum $\epsilon\zeta\eta\theta$ 65 ordines istius forme] similitudo ordinum istius forme Ω similitudo ordinum istarum formarum $\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\zeta$ sua similitudo ordinum istarum formarum $\eta\theta$ || virtutibus <et motus earum ab ordine in ordinem subtiliorem eo> $\Omega\beta\gamma\epsilon\zeta\eta\theta$ virtutibus et motus earum in ordinem subtiliorem eo $\alpha\delta$ 67 [duarum facierum] ω 68 posuerit secundam faciem] advenerit secunda facies Ω aliquam secundam faciem η || <et Aristoteles — est> in directo η [] 195vb18-58 η || aque <et fuerit speculum subtile, diaphanum et clarum> $\Omega\omega$ || [continget] Π 69 aspicientis signetur] istius aspicientis signetur primo $\Omega\omega$ 193va1 signabitur <forma eius> α 2 <secundam> faciem speculi $\Omega\omega$ 3 [eandem] γ || secundo] tertio $\Omega\omega$

ea intenciones earum, informate et impresse, quod non est in sensu communi propter minorem spiritualitatem ipsius. Verumtamen virtus ymaginativa non recipit impressionem istius forme nisi post longam quietem et magnam meditationem. Huiusmodi autem ordines, sicut dicit Aristoteles, sunt velud si quis acciperet unum speculum habens duas facies et poneret ipsum in directo alicuius aque, ita quod, quando aspiceret in primam faciem ipsius speculi, forma eius recepta in prima facie ipsius speculi reflecteretur | ad aquam et ab aqua iterum reflecteretur ad secundam faciem ipsius speculi; et quod esset alius secundus homo qui in hac secunda facie videret ymaginem primi hominis aspicientis in prima.

de aqua in speculo. Forma igitur aspicientis est sensata
et speculum est aër medius et aqua est oculus. Et
secunda facies speculi est virtus sensibilis et homo comprehendens
eam est virtus ymaginativa. Si igitur inspiciens
non inspexerit in hoc speculo, amittetur forma a speculo
et aqua, et remanebit inspiciens in secunda facie speculi
ymaginando formam. Et ita est de virtute ymaginativa
cum forma que est in sensu communi, quoniam,
quando sensatum absentaverit se, statim absentabit se
forma eius a sensu communi, et remanebit virtus ymaginativa
ymaginando illam. Declaratum est igitur ex hoc quod

4 aqua] qua I || igitur] autem G || inspicientis GM aspiciens H || sensata est L est sentita M
6 secunda] sancta K || facies] (B²) species B || homo <secundus> G 7 [eam] G || est]
et M || ymaginata H || [<cum>] si P || igitur] ergo GHKM || inspiciens] (P²) aspiciens
HKM inspiens P 8 [non] GHKLMPIJ || aspexerit HM || in hoc] et hoc in H || a] in K
9 et (1)] in L || [et (2)] K || [inspiciens] G inspiens P inspiciens P² 10 ymaginativa] (P²)
ymaginata P 12 [sensatum] HK || absentabit se] absentabitur B absentabit L 13 sensu]
forma HKM 14 [igitur] GLJ || ex hoc] [ex] B

4 speculo <anime — esse> βθ [] 195va32–195vb58 βθ || <aëris> forma ζ || aspicientis est]
hominis aspicientis est quasi Ωω 5 aër medius et aqua est] quasi aër medius et aqua quasi ΓΔ
quasi aër medius et aqua est quasi Παβδεηθ quasi quasi γ quasi medius et aqua est ζ 6 se-
cunda facies] similitudo descriptionis eius in secunda facie Ωω || homo comprehendens] similitudo
hominis comprehendens Ωω 7 [eam] Π eas αγεηθ || est <quasi> Ωω || ymaginativa]
speculi ζ || [inspiciens] β 8 a speculo] ab eo Ωω 9 <amittetur ab> aqua Ωω || [et rema-
nebit inspiciens] θ 11 [communi, quoniam] β quoniam communis α 12–13 [quando —
sensu] β 14 ex hoc] deinde η

In hoc exemplo primus homo est in loco rei sensibilis scilicet extra et
prima facies speculi est sicut aër medius. Aqua vero est sicut oculus et
secunda facies speculi est sicut sensus communis. Secundus autem homo,
qui in hac secunda facie speculi comprehendit formam primi hominis, est
quasi virtus ymaginativa. Quod si primus homo discesserit a prima facie
speculi, non erit forma eius in speculo primo neque in aqua neque in
speculo secundo; ipsa tamen remanebit comprehensa ab homine secundo.
Et sic est de virtute ymaginativa et sensu communi, quoniam, quando
res sensibilis absentaverit se, statim amittet formam eius sensus com-
munis, que tamen remanebit in virtute ymaginativa, informata et im-
pressa apud eam. Et sic potes notare hic quinque ordines forme visibilis:
quorum primus est in re corporali extra, secundus in medio, tercius in
oculo, quartus in re communi, quintus in virtute ymaginativa; et potes
addere sextum in virtute memorativa et septimum in virtute collativa,
sive rationali, que componit et dividit, ut patebit infra in secundo
tractatu. Constat igitur ex predictis quod virtus ymaginativa recipit

15 sensus communis videt formam mediante oculo, et oculus
mediate aëre, et videt eam in humore aquoso qui
est in oculo, mediante grandinoso ex aqua que est in
oculo et aëre qui est extrinsecus; et humor aquosus est
ille quem Galienus vocat vitreum. Quomodo autem visus fit
20 per media declaratum est. Quomodo olfactus
fit mediante aëre et aqua dicendum est. Hoc enim fit per
preparationem existentem in aëre ad recipiendum olfactibile.
Ista enim elementa innata sunt reddere sibi adinvicem
fumos factos ex eis propter consimilitudinem
25 que est inter ea. Terra autem reddit aëri vaporem humidum
et aër recipit ipsum propter coniunctionem cum
humido; et aër reddit ipsum igni propter coniunctionem

15 <illam> formam G 16–17 [qui est in oculo] K qui est ?m/tlo G 17 grandissono G
grandinoso qui est HM 18 oculo et aëre] aëre et in oculo G || humorum G 18–19 ille est B
19 vocant L vocavit L² || quomodo] quando H [quo] quod P || visus fit] fit virtus G 20 [per]
P per P² || medium GL || quomodo] quando HK quomodo autem LIJ quomodo vero P
21 fit (1)] sit H || aqua et aëre M || fit (2)] sit H 22 olfactile J 23 nata M 23–24 sibi
adinvicem fumos] (P²) fumos adinvicem fumos GL sibi adinvicem ***** P sibi adinvicem
vapores L² 24 similitudinem M 26 ipsum] eum M || propter] per HK || cum] ipso G cum
ipso L 27 ipsum] [id est] eum L

15 [sensus communis] η || formam] descriptionem forme Ωω 15–16 [mediate — eam] η
16 in] ex Π 17 ex aqua] inter aquam Ωαβγδζηθ et inter aquam ε 19 [ille] Π
20 media] medium γδ || est <ex hoc> Ωω || quomodo <autem> Ωω 21 fit (1)] est θ ||
[dicendum est] Ωω 22 recipiendum <corpus fumosum> Ωω || olfactibile <et per illam que
existit etiam in aqua> Ωω 23 reddere] mittere γζ || sibi <sibi> γ 24 [ex eis] Π
25 autem <que> ζη || reddit] reddit vaporem siccum ad aquam, et aqua recipit ipsum propter
consimilitudinem eius cum terra in frigore, et aqua reddit ΓΔε reddit vaporem siccum ad
aquam, et aqua recipit ipsum propter consimilitudinem eius Π mittit vaporem siccum ad
aquam, et aqua recipit ipsum propter consimilitudinem eius cum terra in frigore, et aqua reddit
αβγδζηθ mittit aërem siccum ad aquam, et aqua recipit ipsum propter consimilitudinem
eius cum terra in frigore, et aqua reddit ζ 25–26 [aëri — coniunctionem] Π 26 coniuncti-
onem] consimilitudinem eius ΓΔ 27 [ipsum] Ωαβδζηθ || coniunctionem] consimilitudinem Ω

15 formas rerum a sensu communi; sensus autem communis videt eas
mediate oculo; oculus vero recipit ipsas mediante aëre et aqua, que est in
ipso, et humore cristallino et vitreo; et sic patet quomodo visus fit per
20 media. Olfactus autem fit mediante aëre et aqua; hec enim elementa
reddunt sibi adinvicem fumos et vapores, generatos ex eis propter simili-
tudinem que est inter ea. Terra enim et aqua reddunt aëri vaporem
25 humidum et aër recipit eum propter similitudinem quam habet cum eo in
humiditate et reddit ipsum igni propter similitudinem quam habet cum

que est inter ea in calore. Quomodo autem aër reddit sonum
dictum est in libro de Anima. Proprietas autem comprehensionis
istorum sensuum in animalibus non est eadem.

Homo enim comprehendit differentias rerum et intentiones
earum proprias, que sunt in re sensata, quasi
medullam de fructu. In animali autem bruto comprehenduntur
ea que sunt extra, que sunt quasi cortices fructuum.

Et signum eius est quod bruta non moventur a sensibilibus
sicut homo movetur: homo enim movetur apud cantum,
quod non faciunt bruta. Et similiter movetur homo a
tincturis et figuris motu quo non moventur bruta. Et

28 [in] *L* || quomodo] quando *H K* 29 proprietas] (*L*²) et etas *L* || comprehensionis] (*L*²)
comprehensus *L* in comprehensione *M* 30 sensibilibus *L* sensuum sensibilibus *G* sensuum
naturalium *K* || non est eadem] eadem est *K* est eadem *L* 31 [enim] *L* enim *L*² || comprehendens
K || differentias] naturas *M* 32 que] qui *K* 33 medulla *B G H* || [de] *G* in *L* de *L*² || animali
vero bruto *K M* animali vero *H* animali *** brut/ *P* animalia autem bruta *P*² || comprehenduntur]
(*L*²) comprehendunt *L P I J* 34 <extra> cortices *K* 35 est eius *H* huius est *M* 36 [homo
enim movetur] *M* || cantum] causatum *H* tantum *L* tactum *L*² 37-38 [et — bruta] *L* et similiter
homo movetur a tincturis — movetur bruta *G L*² similiter etiam movetur homo a tinctura — moven-
tur bruta *H* similiter etiam movetur homo a tincturis — moventur bruta *K* similiter etiam homo
movetur a tinctura — moventur bruta *M*

28 calore] materia *θ* 29 dictum] declaratum *θ* || proprietates] proprietates *δ* || [comprehensionis] *γ*
comprehensionum *ε η* 30 sensuum <quinque> *Ω α β γ δ ε η θ* || est eadem] sunt eadem *δ*
31 homo enim comprehendit] in homine enim comprehendunt *Ω ω* 32 in] de *Ω ω* 33 me-
dullam] fructus *ω* 33-34 [fructu — quasi] *ε* 33 fructu] cortice *α β γ δ ζ η θ* || animal] *ε*
ceteris animalibus *α β γ δ ζ η θ* || [bruto] *Ω α β γ δ ζ η θ* || comprehenduntur] comprehendunt
α β γ δ ζ η θ 34 <ad res> quasi *Ω α β γ δ ζ η θ* || cortices fructuum] cortex medulle de
fructu *Ω* cortex fructus qui est intra *ω* 35 sensibilibus] istis sensibus *Ω ω* 36 homo movetur
<ab eis> *Ω β γ δ ε ζ η θ* || movetur apud] movetur apud audiendum *Ω* gaudet apud audiendum *α*
excitatur apud audiendum *β γ δ ε ζ η* dolet apud audiendum *θ* || cantum] cantus *Ω ω* 37 quod]
et *Ω ω* || faciunt] moventur *Ω* gaudent *α* excitantur *β γ δ ε ζ η θ* || bruta <nisi illud dicitur de eis
ambigue> *Π α β γ δ ε η θ* bruta nisi dicitur de eis ambigue *ζ* 37-38 [et — bruta] *Γ Δ*
38 tincturis et figuris] visu tincturarum et figurarum *Π ω*

igne in caliditate. De sono autem nichil hic dicimus, quoniam dictum
est in libro de Anima. Non est autem idem modus comprehensionis
rerum sensibilibus in animalibus et in homine. Homo enim non solum
comprehendit formas rerum sensibilibus quas comprehendunt animalia,
sed etiam comprehendit differentias et intentiones rerum proprias, que
sunt in ipsis rebus, quasi medullam de fructu. Animalia vero comprehen-
dunt ea que sunt extra, quasi cortices fructuum. Cuius signum est quod
animalia non moventur a sensibilibus, sicut homo. Homo enim movetur
a cantu armoniaco in gaudium; a contrario vero in tristitiam; quod non
faciunt animalia. Movetur etiam a coloribus et figuris motu quo non

similiter de modis saporis et odoris, licet bruta communicent
in hoc, propter corporeitatem istorum. Et similiter
est de virtute tactus: manus enim hominis habet
propriam in hoc, quod non habet aliud. Et homo cognoscit
per olfactum saporem convenientem et inconvenientem,
et curatur per olfactibilia, sicut per gustabilia. Olfactibilia
enim curant ab infirmitatibus capitis, quia caput
est frigidum et humidum et olfactum est in maiori
parte calidum et siccum. Et auditus in homine est via
ad disciplinam: disciplina enim fit per loquelam,
que non redditur nisi per auditum. Sed intelligere
quid verba significant non est auditus sed intellectus.

39 modis] naturis *K* || odoris et saporis *G K L* 40 i^orum *B* eorum *M* 41 [est] *M*
41-42 proprium habet *I J* 42 [aliud] *L a/ H* aliquid *K* alio scilicet animal *H*² aliud *L*²
aliquid *J* 43 inconvenientem] non convenientem *G L* 45 curant] iuvant *K* || infirmitate *K*
46 olfactibile est *G L* olfactum *H* 47 <est> calidum *H* 48 [enim] *L* autem *G* || [fit] *P*
non redditur nisi sit *G* non redditur nisi *L* non fit nisi *I J* 49 [sed] *G* et *L* || intelligere
<autem> *G L* 50 quid] que *G L* quedam *K* || signant *M* || non est] enim *K*

39 de — odoris] de modis gustabilium et odorabilium *Ω β γ δ ε ζ η θ* sapor et odor *α* 40 hoc
<magis> *Ω α γ ε ζ* 41 habet] habent *ε* 42 [in hoc] *ε* 43-44 [et — gustabilia] *γ*
44 sicut <curatur> *Ω α β δ ε ζ η θ* 45 curant] sunt causa sanationis *Ω* sunt causa salutis *ω*
46 [et humidum] *β γ δ ε η* || olfactum] cerebrum *η* 46-47 [in maiori parte] *θ* in capite *ε*
47 [et] siccum *Ω α β γ ε θ* || in homine] apud hominem *δ* 48 [disciplina enim] *θ* || per
loquelam] et loquela *η* 49 que] et loquela *Ω ω* || [intelligere] *Ω* ponere *ζ* 50 quid] illud
quod *Ω α β γ δ η θ* quod *ε ζ*

moventur animalia; similiter etiam de saporibus et odoribus, licet bruta
animalia propter corporeitatem ipsorum magis communicent in hoc, in
quo tamen precellit comprehensio hominis. Homo enim per olfactum
distinguit inter genera saporum et cognoscit quis sapor conveniens et quis
inconveniens, et curatur ab aliquibus infirmitatibus capitis, eo quod
cerebrum frigidum est et humidum. Olfactibile autem pro maiori parte
est calidum et siccum. De comprehensione vero que fit per tactum,
manifestum est quod cercior est in homine propter equalitatem sue
complexionis; unde inter omnia instrumenta tactus manus hominis
optime tangit. In ea quoque comprehensione que fit per auditum mani-
festa est differentia inter hominem et animalia, eo quod auditus in
homine est via ad disciplinam. Disciplina enim fit per loquelam, que
non comprehenditur nisi per auditum, quamvis intelligere quid verba
significent sit proprium intellectus. Amplius autem predicti sensus in

Et quilibet sensus istorum in homine est via ad prima intellecta existentia in illo genere, et precipue auditus et visus. Et ideo dicit Aristoteles quod illa que non carent hiis duobus sensibus sunt maioris intellectus et melioris comprehensionis. Ista igitur est summa eorum que dicta sunt in hoc tractatu breviter. Quod autem dicit in fine istius tractatus in dando causam de fortitudine et debilitate rememorationis loquendum est de eo in secundo tractatu huius libri.

51 quilibet] (P^2) quibus P || sensus — est] istorum sensuum est in homine GL sensus in homine est HKM || via <una> H^2 51-52 prima intellecta existentia] propria intellectiva existentia G propria intellectiva L intelligentia existentia L^2 52 genere illo K 53 <sicut> dicit G || [non] L non L^2 || carent] currunt K 54 maioris] (L^2) minoris L 55 est igitur BPI ergo est G enim est K || summa] via H 55-56 sunt dicta G 56 dicitur $GLIJ$ 57 tractatus istius L huius tractatus et HK huius tractatus M || in dando] vivendo G iudicando K || de] in G 58 rememorationis] (H^2) rememorationis H || [est] B est B^2 58-59 [in secundo tractatu] BP 59 [huius libri] $BLPIJ$

51 istorum <sensuum> $\Omega\omega$ 52 existentia] accidentia in eo $\Omega\omega$ 53 illa que] homines qui $\alpha\beta\gamma\epsilon\zeta\eta\theta$ 53-54 carent hiis duobus sensibus] excitant hos duos sensus ζ 55 eorum] istorum ϵ || [dicta] $\Omega\omega$ 56 breviter] quam brevissime possumus Ω 57 causam] causas α 58 loquendum — eo] locus conveniens loqui de eo est apud sermonem $\Omega\omega$ 59 tractatu huius libri] tractatu de virtute rememorationis $\Gamma\Delta\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\eta\theta$ tractatu de virtute rememorationis. Finitur tractatus primus libri de Sensu et Sensato et laudetur Deus dominus mundi Π tractatu de virtute loquele ζ

homine sunt via ad comprehendendum prima intellecta existentia in illo genere, et precipue auditus et visus. Et dicit ideo Aristoteles quod ea que non carent istis duobus sensibus sunt maioris intellectus et melioris comprehensionis. Hec igitur est summa eorum que dicenda erant in hoc tractatu.

AVERROIS CORDVBENSIS
COMPENDIVM
LIBRI ARISTOTELIS DE MEMORIA
ET REMINISCENTIA